

RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA ELEKTRON ҲISOБВАРАҚ-ФАКТУРАЛАРНИ АҲАМИЯТИ ҲАМДА СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Мухаммадов Нодир Каримович
ТДИУ мустақил изланувчиси

Аннотация

Ўзбекистон Республикасида Ушбу мақолада рақамли иқтисодиётнинг ривожланишида электрон ҳисобварақ-фактураларни аҳамияти иқтисодиётни глобал рақамлаштириш шароитида солиқ қўмитасининг тадбиркорларликни ривожлантиришида, солиқлар турининг сонини қисқартириш бўйича бажарилаётган ишлар, интизомли солиқ тўловчилар сафини кенгайтириш бу борада ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишни такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари келтирилган. Шунингдек, иқтисодиётни рақамлаштириш шароитида электрон ҳисобварақ-фактураларни фаолиятини янада такомиллаштириш асосида илгор ахбороткоммуникация технологияларини қўллаш масалаларини ўз ичига олади.

Аннотация

В Республике Узбекистан в данной статье представлена важность электронных счетов-фактур в развитии цифровой экономики, в развитии предпринимательства налогового комитета в контексте глобальной цифровизации экономики, проводимая работа по сокращению количества видов налогов, расширению рядов дисциплинированных налогоплательщиков в связи с этим к основным направлениям он также относит вопросы применения передовых технологий информатизации на основе дальнейшего совершенствования деятельности электронных счетов-фактур в условиях цифровизации экономики.

Abstract

In the Republic of Uzbekistan, this article presents the importance of electronic invoices in the development of the digital economy, in the development of entrepreneurship of the tax committee in the context of the global digitalization of the economy, the work being done to reduce the number of types of taxes, expand the ranks

of disciplined taxpayers in this regard, he also refers to the main areas of application of advanced informatization technologies based on further improvement of activities electronic invoices in the conditions of digitalization of the economy.

Калит сўзлар

бюджет сиёсати, электрон ҳисобварақ-фактуралар, солиқ маъмурчилиги, тадбиркорлик субъектлари, солиқ ҳисоботи, солиқ тушумлари, солиқ, интерактив хизмат, самарадорлик, рақамли платформа, онлайн назорат-касса техникаси, усуллар ва воситалар, илғор ахборот коммуникация технологиялари, таҳлил, оптималлаштириш, веб-хизматлар, замонавий техникалар.

Ключевые слова

бюджетная политика, электронные счета-фактуры, налоговое администрирование, субъекты хозяйствования, налоговая отчетность, налоговые поступления, налогообложение, интерактивный сервис, эффективность, цифровая платформа, онлайн-контроль и кассовые техники, методы и инструменты, передовые информационно-коммуникационные технологии, анализ, оптимизация, веб-сервисы, современные технологии.

Keywords

budget policy, electronic invoices, tax administration, business entities, tax reporting, tax receipts, taxation, interactive service, efficiency, digital platform, online control and cash registers, methods and tools, advanced information and communication technologies, analysis, optimization, web services, modern technologies.

Кириш

Солиқ маъмуриятчилиги жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва илғор автоматлаштирилган таҳлил услубларини кенг жорий этиш солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятларини бажаришда ҳар томонлама кўмаклашишдир. Маълумки бугунги кунда мамлакатимизда рақамли иқтисодиётнинг янги Ўзбекистоннинг тараққиёт йўлини белгиловчи омиллардан бири ҳисобланади. Солиқ назоратининг эскирган услуб ва принципларига асосланган давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ташкил этиш мазкур органлар олдида қўйилган янги вазифаларни ҳал қилиш, жумладан солиқ солинадиган базани кенгайтириш ва солиқлар йиғилувчанлигининг оширилишини таъминлаш мақсадида замонавий хизматлар инфратузилмасини жадал ривожлантириш, шунингдек, бюджет даромад манбаини кенгайтириш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Мазкур соҳани ривожлантириш бўйича ҳукуматимизнинг бир қатор Фармон ҳамда қарорлари қабул қилинган бўлиб ушбу қарорларни ижросини таъминлаш юзасидан бир қанча ишлар олиб борилмоқда.

Адабиётлар шарҳи

Жаҳон мамлакатлари солиқ тўловчилари учун солиқ тўлаш уларнинг ҳукумат билан энг қийин ва кўп вақт талаб қиладиган ўзаро муносабатларидан

биридир. Шу сабабли солиқ идоралари ўз тизимларини автоматлаштиришни амалга оширишмоқда. Технологияни ўзлаштириш муваффақиятли ва барқарор солиқ ислохотларини амалга оширишга, рақамли иқтисодиётнинг тўғри солиққа тортилишини таъминлашга ва риоя қилиш йўлидаги тўсиқларни камайтиришга имкон беради. Кўпроқ бюджетга даромадлар олишни самаралироқ йиғилиши, шаффофлик ва солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатишни яхшилаш ҳамда катта маълумотлар оқимини мослаштиришни таъминлайди.

Солиқ маъмурчилигининг самарадорлиги бугунги замонавий технологиялар ривожланган шароитда ахборот технологияларига узвий боғлиқдир. Агар, солиқ тизимида ахборот технологияларни қўллаш орқали солиқларни ундириш жараёнини такомиллаштиришга оид илмий назарий қарашлар мавжуд. Хусусан, и.ф.н., доц А.Қабулов Ўзбекистонда солиқ тизимида солиқ тизимини автоматлаштиришнинг таркибий тузилмаси қандай бўлиши лозимлиги, солиқ тизимида ахборотлаштириш ва автоматлаштириш жараёнининг шаклланиш жараёни, шунингдек, солиқ хизмати органларининг бюджет ва бюджетдан ташқари фондлар билан солиқ тўловлари (тушумлари) бўйича ўзаро ҳисоблашишларнинг концептуал механизмларининг ишлаши билан боғлиқ жараёнлар ҳамда солиқ текширувлари бўйича режа-графикларнинг ишлаш ҳолати тадқиқ қилинган [1].

Солиқ тизимини атоматлаштириш борасида илмий тадқиқотлар олиб борган Р.Абхалимова Р ва А.Шарафутдиновларнинг фикрига кўра, “солиққа тортишнинг автоматлаштирилган ахборот тизими замонавий ахборот технологиялари ва маълумотларни қайта ишлашнинг янги имкониятларидан фойдаланган ҳолда солиқ органлари фаолиятини ташкилий бошқариш шакли бўлиб, ундан фойдаланиш жараёнида қабул қилинган қарорларнинг ўз вақтидалиги ва асослилиги ошади, шошилиш вазифалар рўйхатини кенгайтириш, маълумотларни йиғиш ва қайта ишлашнинг мураккаблигини камайтириш, ахборот оқимларини тартибга солиш, иқтисодий ва математик усулларни қўллаш орқали солиқ маъмуриятчилиги жараёнларини оптималлаштириш мумкин бўлади” [2].

Айнан ушбу муаллифлар солиқ тизимини автоматлаштиришда “солиқ автомати” тушунчасини қўллайди ва уни “кирувчи ҳужжатларни ўз вақтида қайта ишлаш ва солиқ маъмуриятчилигининг расмийлаштирилган тартибларини автоматлаштириш имконини берувчи технология деб таърифлайди ҳамда унинг хусусиятлари сифатида технология ҳисоб-китоблар, тўловларни ўтказиш, қарзларни ундириш ва ҳоказо жараёнларни автоматлаштириш”ини келтиради.

И.Мелешенко ўз тадқиқотларида солиқ тизимида солиқ қонунчилигининг амал қилишида электрон савдо жараёнларини тадқиқ қилиб, солиқ тизимида электрон савдо муносабатларининг ҳуқуқий жиҳатлари билан бирга уни амалга оширишда ахборотлаштириш орқали хорижий компанияларни солиқ тўловчи сифатида рўйхатга олиш, уларни иккиёқлама солиққа тортмасликни бартараф этишда ахборот технологиялардан қандай самарали фойдаланишнинг йўллари ишлаб чиққан[3].

М.Денишенко ўз навбатида маҳаллий даражадаги солиқ маъмурчилигида солиқ тизимининг иштирокчилари ўртасидаги ахборотлар оқимини турли хил

шаклларда гуруҳланишини, маҳаллий даражадаги солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришда ахборот-таҳлил қилиш ва уни амалга оширишда ахборот технологиялардан фойдаланиш йўллари илмий жиҳатдан асослаб берган. Ушбу олимнинг фикрича “солиқ маъмурчилиги давлатнинг иқтисодий ва социал соҳадаги муносабатларни тартибга солишга қаратилган мақсадлардан келиб чиқиб, солиққа тортиш борасида жараёнларни мувофиқлаштиришга қаратилган солиқ хизмат органларининг тизимли фаолиятидир” [4].

Россиялик солиқ соҳасидаги йирик олимлардан бири М.Мишустин илмий тадқиқотларида солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришга кенг урғу берган ва бунда ахборотлаштириш жараёнларининг солиқ маъмурчилиги самарадорлигини таъминлашдаги ролини кўрсатиб беради. М.Мишустин солиқ органларида маъмурчиликни такомиллаштиришнинг муҳим звенолари сифатида ахборот манбаларини оқимини тўғри бошқариш, уларни тезкор қайта ишлаш, солиқ тизими элементларининг бир бутун механизм сифатида ишлашининг ахборотлаштирилган услубий таъминотнинг йўналишларини кўрсатиб берган [5].

В.Александров ҳам солиқ тизимида хорижлик фуқароларнинг электрон савдо фаолияти учун солиққа тортишда ахборотлаштиришнинг аҳамиятини тадқиқ қилган. Тадқиқотчи бозор муносабатлари шароитида фуқароларнинг электрон тизимлар орқали тадбиркорлик фаолиятини амалга оширганлик учун солиққа тортишни тартибга солишда ахборотлаштиришни ташкил қилиш механизмларини кўрсатиб берган. Бунда ахборот манбаларини ишлаш, қайта ишлаш, солиққа тортиш мақсадида солиқ базасини аниқлашда ахборотлаштириш тизимларидан самарали фойдаланиш йўллари асослаб беради [6].

Шунинг билан, фикиримизча солиқ маъмурчилиги аслида солиқларни ундириш ваколати юклатилган давлат органларининг фаолиятини қамраб олиб, бу фаолият ўзларининг ҳуқуқ ва бурчлари, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни бюджетга жалб қилиши билан боғлиқ ташкилий-услубий жараёнларни, солиқ ундиришга хизмат қилувчи ва солиқ тўловчилар билан солиқларни ундириш борасидаги кенг қамровли ўзаро манфаатга асосланган фаолиятларнинг тизимли равишда бошқарилиши ва мувофиқлаштириш муносабатларини қамраб олади.

Тадқиқот методологияси

Ушбу мақолада қиёсий таҳлил ҳамда индукция ва дедукция баҳолаш усулларидан фойдаланилди. Қиёсий усулдан фойдаланилиб, солиқ маъмурчилигига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш орқали солиқ базасини кенгайтириш бўйича таклиф ва илмий хулосалар берилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси

Бугунги кунда шаклланган давлат солиқ хизмати органларида АКТни жорий этиш тузилмаси маълумотларни йиғиш ва қайта ишлашнинг яхлит тизимига, қўйилиши мамлакатимизда тадбиркорлик субъектлари учун қўшимча имкониятлар яратиш, замонавий хизматлар инфратузилмасини жадал ривожлантириш, шунингдек, аҳолини иш билан таъминлаш ва уларнинг назоратини кенгайтириш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, рақамли иқтисодиёт янги Ўзбекистоннинг тараққиёт йўлини белгиловчи омиллардан биридир. Солиқ назоратининг эскирган услуб ва принципларига асосланган давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ташкил этиш мазкур органлар олдига қўйилган янги вазифаларни ҳал қилиш, жумладан солиқ солинадиган базани кенгайтириш ва солиқлар йиғилувчанлигининг оширилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 июндаги “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ – 3802-сон қарори қабул қилинган. Солиқ тўловларининг ўз вақтида ва бир хилдаги тушумини таъминлаш, маъмурий тартиб-таомилларни максимал даражада камайтириш ва соддалаштириш, солиқ солинадиган базани кенгайтириш ва иқтисодиётда хуфиёна айланмаларни қисқартириш ҳисобига бюджетларнинг даромад қисмини барқарор шакллантириш мақсадида электрон ҳисобварақ-фактураларни ҳисобга олиш ва онлайн назорат-касса машиналарини автоматлаштирилган мониторинг қилиш бўйича дастурий маҳсулотларни қўллаётган солиқ тўловчиларнинг қамраб олиниши белгилаб берилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 6 октябрда “Солиқ маъмуриятчилигида замонавий ахборот-коммуникация технологияларини қўллашни кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 807-сонли қарори қабул қилинди. Қарорга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси, Молия вазирлиги ҳамда Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигининг Тошкент вилоятининг Чирчиқ шаҳри, Навоий ва Сирдарё вилоятлари ҳудудида 2018 йил 15 октябрдан бошлаб барча хўжалик юритувчи субъектлар томонидан электрон ҳисобварақ-фактураларни мажбурий тартибда расмийлаштиришни жорий этиш бўйича эксперимент ўтказилди. Эксперимент тарзда 2019 йилнинг 1 февралига қадар мувоффақиятли амалга оширилиб янада такомиллаштириши белгиланди.

Бундан ташқари, хўжалик юритувчи субъектлар томонидан электрон ҳисобварақ-фактуралардан фойдаланишни жорий этиш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 25 июнда “Ўзаро ҳисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги ҳисобварақ-фактуралардан фойдаланишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 522-сонли қарорини қабул қилди. Мазкур қарор билан электрон ҳужжат айланиш тизими, иштирокчилари ва уларнинг мажбуриятлари белгилаб берилди ва республика ҳудудида 2019 йил 1 июлдан бошлаб ихтиёрий равишда, 2020 йил 1 январдан бошлаб барча хўжалик юритувчи субъектлар учун ҳисобварақ-фактураларни электрон шаклда расмийлаштириш, сақлаш ва ҳисобини юритиш тизимини мажбурий тартибда жорий этиши белгилаб берилди.

Давлат солиқ қўмитаси ҳузуридаги “Янги технологиялар” илмий ахборот маркази” давлат унитар корхонасини электрон ҳисобварақ-фактураларни марказлаштирилган ҳолда сақлаш, операторлараро узатиш ва ҳисобини юритиш бўйича ваколатли роуминг оператори этиб белгиланди. Қарор билан электрон ҳисобварақ-фактура айланиш тизимида товарларни (ишлар, хизматларни) сотувчи ва сотиб олувчи юридик ва жисмоний шахслар, роуминг оператори, операторлар ва ваколатли давлат органларининг электрон ҳисобварақ-фактураларни тақдим этиш, қабул қилиш, сақлаш ва улардан фойдаланиш

доирасидаги ўзаро муносабатлари тартибини белгилайдиган “Ўзаро ҳисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги ҳисобварақ-фактуралардан фойдаланиш тартиби тўғрисида”ги Низом тасдиқланиб, амалиётга қабул қилинди.

Шунингдек, қарор билан Давлат солиқ қўмитасининг интеграциялаштирилган ягона ахборот-ресурс базасининг ҳисоблаш қувватини кенгайтириш учун зарур сервер ва телекоммуникация қурилмалари олиниши таъминланди.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сон қарорининг 2-иловасига мувофиқ “Ҳисобварақ-фактураларнинг шакллари ҳамда уларни тўлдириш, тақдим этиш ва қабул қилиш тартиби тўғрисида”ги Низом қабул қилинди. Низом ҳисобварақ-фактураларнинг шакллари ва уларни тўлдириш, тақдим этиш ва қабул қилиш тартибини белгилайдиган асосий ҳужжат сифатида қабул қилинди. Бу меъёр Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 47-моддаси билан мустаҳкам белгилаб қўйилган.

Солиқ маъмуриятчилигини янада такомиллаштириш ва солиқ қонунчилигини бузганлик учун жавобгарликни либераллаштириш орқали ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, шунингдек, тадбиркорларнинг муаммо ва таклифларини бевосита ўрганиш ҳамда тадбиркорликни келгусида ривожлантиришнинг асосий йўналишларини белгилаб олиш бўйича 2021 йил 20 август куни ўтказилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан очиқ мулоқоти доирасида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 7 сентябрда “Солиқ мажбуриятларини бажаришда тадбиркорлик субъектларига янада қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6307-сонли Фармонлари қабул қилинди. Ушбу Фармон доирасида қўшилган қиймат солиғи, акциз солиғи ва айланмадан олинандиган солиқни — электрон ҳисобварақ-фактура ва онлайн назорат-касса техникаси маълумотлари ҳамда солиқ органларида мавжуд бошқа маълумотлар асосида ҳисоблаб чиқаради ва солиқ ҳисоботини шакллантирилиши белинган. Шу билан бирга фармоннинг 4-бандида солиқ тўловчиларга қўшилган қиймат солиғи, акциз солиғи ва айланмадан олинандиган солиқни ҳисоблаш учун зарур бўлган солиқ солиш объекти ёки солиқ солиш билан боғлиқ бошқа объектларни электрон ҳисобварақ-фактураларда акс эттириш имкониятларини яратиш белгиланган. Бундан ташқари, Фармонда белгиланган вазифаларни бажариш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 22 августда “Давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятларини аниқлашда давлат органлари ва ташкилотларининг маълумотлар базасидан фойдаланишни тартибга солиш тўғрисида”ги 471-сонли қарори тасдиқланди. Мазкур қарорнинг 10-банди билан солиқ тўловчиларнинг топшириши шарт бўлган ҳисоботларини автоматлаштиришда ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади.

Аммо юқорида келтирилган меъёрий ҳужжатларнинг ўзаро мутаносиблигига қарамадан бази камчиликлар мавжуд, яъни солиқ ҳисоботларида акс эттириладиган электрон ҳисобварақ-фактураларнинг ҳолати

белгилаб берилмаган. Электрон ҳисобварақ-фактуралар куйидаги ҳолатларда бўлиши мумкин:

- Қоралама(код рақами -1);
- Юборилган(код рақами -10);
- Контрагент имзосини кутмоқда (код рақами -15);
- Бекор қилинган (сотувчи томонидан) (код рақами -17);
- Рад этилган (харидор томонидан) (код рақами – 20)
- Қабул қилинган (код рақами 30);
- Ҳақиқий эмас деб топилган (код рақами -40);
- ДСҚ томонидан бекор қилинган (код рақами 50).

Юқорида келтирилган электрон ҳисобварақ – фактураларнинг қайси ҳолати ҳисоботда акс этирилиши кераклиги ҳуқуқий томондан белгилаб берилмаган. Бу камчиликни олдини олиш учун Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сон қарорининг 2-иловасига қўшимча киритиш таклиф этилган. Келтирилган таклиф амалга оширилса, солиқ тўловчилар билан бўлиши мумкин бўлган суд ҳолатлари олди олинади ва судларда асос сифатида меъёрдан фойдаланиш имконияти вужудга келади.

Электрон ҳисобварақ - фактуралар тизими жорий қилингандан бошлаб куйидаги миқдорда солиқ тўловчилар ва ҳужжатлар расмийлаштирилган.

1-жадвал¹

Электрон ҳисобварақ-фактуралар ва солиқ тўловчилар динамикаси таҳлили

Т/Р	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил	2022 йил
Сотувчилар сони	4 398	30 600	284 363	329 891	285 787
ЭҲФ сони	34 374	982 756	23 569 604	33 801 546	38 668 672

Изоҳ: Келтирилган жадвалда кўрсатилган маълумотлар электрон ҳисобварақ - фактураларни 10-15-30 ҳолатлари олинган ва сотувчилар сони кўрсатилган.

Мазкур келтирилган 1-жадвал маълумотлардан солиқ тўловчилар томонидан расмийлаштирилган электрон ҳисобварақ-фактуралар сони ўсиш динамикасини кўришимиз мумкин.

Ҳисобварақ-фактуралар электрон шаклда расмийлаштирилганда бир қатор қулайликлар вужудга келади:

Биринчидан, қоғоз тежалади;

Иккинчидан, курьер харажатлари тежаб қолинади;

Учинчидан, маълумотлар 10 йил давомида ДСҚ маълумотлар базасида хавфсиз сақланади;

Тўртинчидан, реквизитларни расмийлаштиришда хатоликлар олди олинади;

¹ Давлат солиқ қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

Бешинчидан, хуфёна иқтисодиётни амалга оширилишининг олдини олиш тезлади ва манзилли ёндашув амалга оширилади. Бу каби афзалликларни кўплаб келтириш мумкин.

Келтирилган таклиф инобатга олинганда маълумотлар билан ишлаш тизимида йўл қўйилиши мумкин бўлган камчиликлар олди олинган бўлади.

Хулоса ва таклифлар

Иқтисодиёт соҳа ва тармоқларига инновацияларни жорий этиш учун зарурий шароит яратиш орқали билимларга асосланган иқтисодиётга ўтишнинг янги воситаларини амалиётга жорий этиш;

иқтисодиёт тармоқларида ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ва амалиётга рақамли иқтисодиёт ва инновацияларни қўллаш ҳамда “яшил ўсиш” тамойилларига ўтиш сиёсатини мувофиқлаштириб боришга имкон бериш;

ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари шаффофлигини таъминловчи ҳамда тегишли тоифаларга ажратишнинг (туман ва шаҳарлар) ахборот тизими жорий этиш;

Давлат харидларининг барча босқичларида комплекс мониторинг ва самарали назоратни таъминлайдиган ягона, яхлит, самарали ва барқарор таҳлилий ахборот тизими яратиш, бунда ЭҲФларда мажбурий фойдаланиб келатган маҳсулотларнинг таснифлагичини (МХИК тизими) давлат харидларига жорий қилиниши мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси- Тош: Ғ.Ғулом 2020.- 640 б. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси маълумотлари. www.soliq.uz.

2. Нормурзаев У. Х. “2021 йилдаги солиқ маъмурчилиги ҳамда солиқ кодексига киритилган ўзгартириш ва қўшимчалар юзасидан //Интернаука. – 2021. – Т. 6. – №. 182 часть 2. – С. 99.

3. Нормурзаев У. Х Солиқ имтиёзлари орқали иқтисодиёт тармоқлари ҳамда соҳаларида тизимли таркибий ислохотларни қўллаб-қувватлаш сиёсати // Экономика и финансы (Узбекистан). 2020. №4 (136). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/soli-imtiyozlari-or-ali-i-tisodiyot-tarmo-lari-amda-so-alarida-tizimli-tarkibiy-islo-otlarni-llab-uvvatlash-siyosati> (дата обращения: 17.01.2023).

4. А.Қабулов. Автоматизация деятельности налоговых органов. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 4, май, 2012 йил.

5. Абхалимова Р.С., Шарафутдинов А.Г. Информационные технологии XXI века//Экономика и социум. № 2–5 (11). С. 234–236. алимова, Шарафутдинов. Цифровая трансформация международной налоговой системы Режим доступа: <http://worldtaxes.ru/tsifrovaya-transformatsiya-mezhdunarodnoj-nalogovoj-sistemy> (дата обращения: 09.02.2019).

6. Мелешенко Иван Павлович. Актуальные правовые проблемы международного налогообложения электронной коммерции. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук Москва, 2008.

7. Денишенко Максим Николаевич. Комплексная методика информационно-аналитической поддержки налогового администрирования регионального уровня с учетом поведенческого фактора налогоплательщиков. Специальность 05 13 10 «Управление в социальных и экономических системах» автореферат. диссертации на соискание ученой степени кандидата технических наук. Москва.-2007. С.7.

8. Мишустин Михаил Владимирович. Механизм государственного налогового администрирования в России. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук Москва, 2003.

9. Александров Виктор Абдуллаевич. Налогообложение доходов иностранных участников электронной коммерции в России. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук Москва, 2006.